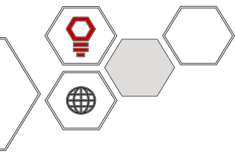
Політична теорія

УДК 32.329

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17438898>**Глобальний консервативний поворот і його вплив на політичний ландшафт
Польщі****Костюк Антон Михайлович,**Аспірант кафедри політології, Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара, Дніпро, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-9889-6389>**Прийнято: 09.10.2025 | Опубліковано: 24.10.2025**

Анотація. У статті представлено комплексне дослідження впливу глобального правоконсервативного тренду на трансформацію політичної системи Польщі у ХХІ столітті. У фокусі — національна адаптація загальносвітових ідеологічних зрушень, що супроводжуються зростанням популярності націоналістичних, традиціоналістських та антиліберальних рухів, поширенням антигендерної та євроскептичної риторики, а також поступовою ерозією демократичного устрою через інституційні зсуви. Особлива увага зосереджена на ролі партії «Право і справедливість», яка з 2015 року реалізує політичну програму, орієнтовану на укріплення державного суверенітету, ревізію судової системи, централізацію дискурсивного простору й боротьбу з «гендерною ідеологією». Польща постає не лише як об'єкт впливу глобальних наративів, але як активний суб'єкт їх транскордонного поширення — зокрема через такі платформи, як Agenda Europe та World Congress of Families. Методологія дослідження передбачає поєднання дискурсивного аналізу програмних документів, порівняльної оцінки політичних стратегій та вивчення

зовнішньополітичних наслідків консервативної нормотворчості. Автор доводить, що польський кейс є прикладом регіональної нормогенерації, яка консолідує транснаціональну мережу ідеологічної взаємодії. Такий процес формує виклик як для внутрішньої демократичної стабільності, так і для нормативної цілісності Європейського Союзу, актуалізуючи потребу в переосмисленні концептів лібералізму, суверенітету та ідеологічного плюралізму у сучасному політичному просторі.

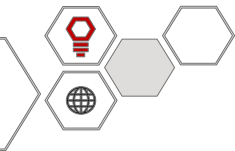
Ключові слова: Правоконсерватизм; Польща; «Право і справедливість»; антигендерна риторика; євроскептицизм; політична трансформація; транснаціональні мережі; Європейський Союз

The global conservative turn and its impact on political landscape

Anton Kostiuk,

Phd student, Politology department, Oles Honchar Dnipro National University,
Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-9889-6389>

Abstract. This article presents a comprehensive study of the impact of the global right-conservative trend on the transformation of Poland's political system in the 21st century. The focus is on the national adaptation of global ideological shifts, accompanied by the rise of nationalist, traditionalist, and anti-liberal movements, the proliferation of anti-gender and Eurosceptic rhetoric, and a gradual erosion of democratic institutions through structural reconfigurations. Special attention is paid to the role of the Law and Justice party, which since 2015 has implemented a political program aimed at strengthening state sovereignty, revising the judiciary, centralizing the discursive space, and resisting so-called “gender ideology.” Poland is explored not only as a recipient of global narratives but also as an active agent of their transborder dissemination — particularly through platforms such as Agenda Europe and the World

Congress of Families. The research methodology combines discourse analysis of party documents, comparative evaluation of political strategies, and assessment of the foreign policy implications of conservative norm-setting. The author argues that the Polish case exemplifies a model of regional norm generation that consolidates a transnational network of ideological interaction. This process poses challenges both to domestic democratic stability and to the normative cohesion of the European Union, highlighting the need to rethink the concepts of liberalism, sovereignty, and ideological pluralism in today's political landscape.

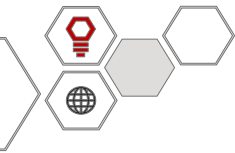
Keywords: Right-conservatism; Poland; Law and Justice; anti-gender rhetoric; Euroscepticism; political transformation; transnational networks; European Union

Вступ

Після вступу до Європейського Союзу у 2004 році Польща демонструвала високий рівень інституційної інтеграції та стабільну громадську підтримку європейського курсу. Згідно з даними Special Eurobarometer 519 [14, с. 12], понад 50 % польських громадян довіряють ЄС, а 78 % підтримують надання Україні статусу кандидата на вступ. Оцінки Європейської Комісії [6, с. 3] також свідчать про позитивне сприйняття економічних вигод від членства та підтримку спільної політики безпеки.

Однак із середини 2010-х років у політичному дискурсі Польщі посилюються критичні настрої щодо наднаціональних інституцій ЄС. Після перемоги партії «Право і справедливість» (PiS) на парламентських виборах 2015 року євроскептична риторика стала системною складовою урядової політики. Реакція польської влади на правові механізми ЄС дедалі частіше набуває форми «нормативного опору», що передбачає свідоме протиставлення європейським стандартам верховенства права [6, с. 5].

У грудні 2017 року Європейська Комісія застосувала механізм статті 7 Договору про ЄС, звинувативши польську владу у порушенні принципу

незалежності судової системи. Призупинення доступу до частини фінансування, зокрема коштів із Recovery and Resilience Facility, стало наслідком рішень Суду ЄС та проведеної дисциплінарної реформи. У 2024 році, після зміни уряду та презентації Action Plan on Rule of Law, Єврокомісія оголосила про припинення процедури за статтею 7 і часткове розблокування фінансування [3, с. 2].

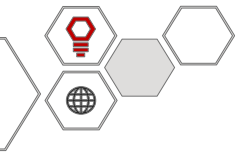
На тлі зростання євроскептичних настроїв активізуються нові політичні сили, зокрема партія «Конфедерація», яка у 2024 році здобула шість місць у Європейському парламенті. Вона позиціонує себе як альтернатива поза дуополією PiS та KO, апелюючи до молодого електорату та поєднуючи економічний лібертаризм із критикою наднаціональних структур. Польська політична риторика дедалі частіше базується на концепції «вибіркової солідарності», що дозволяє підтримувати лише ті європейські ініціативи, які відповідають внутрішнім інтересам [4, с. 58].

Ці ідеологічні зрушення відображають ширшу тенденцію в Центрально-Східній Європі, де співпраця з ЄС дедалі частіше трактується крізь призму національного суверенітету. Консервативні уряди Польщі та Словаччини демонструють схожі патерни автократизації, які супроводжуються делегітимацією наднаціональних інституцій та риторикою захисту суверенітету [9, с. 4].

Актуальність теми

Сучасний політичний дискурс у Польщі засвідчує глибоку трансформацію сприйняття європейської інтеграції. Посилення критичного ставлення до наднаціональних інституцій з боку ключових правоконсервативних партій — передусім «Права і справедливості» (PiS) та «Конфедерації» — відображає загальноєвропейську тенденцію зростання недовіри до структур ЄС [14, с. 12].

Це особливо помітно на тлі інституційних розбіжностей щодо принципів верховенства права, розподілу фондів ЄС, а також у контексті зростаючої напруженості у сферах кліматичної та міграційної політики [10, с. 28].

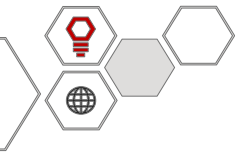

Політична динаміка в Польщі зумовлює потребу в поглибленому дослідженні стратегій партій, які формують критичний порядок денний щодо європейських інституцій. Особливої актуальності набуває проблема національного суверенітету в умовах транснаціональної інтеграції — як одного з ключових елементів ідеологічної мобілізації правоконсервативних сил. Євроскептична риторика польських та угорських популістів поєднує націоналістичні мотиви з антиелітним дискурсом, де Європейський Союз постає як загроза демократичному самоврядуванню та культурній ідентичності [4,с.58]. Такий підхід не лише мобілізує електоральну підтримку, а й формує ідеологічну рамку, в якій наднаціональні механізми трактуються як інструменти зовнішнього тиску.

Політико-правові конфлікти та розбіжності в трактуванні принципу верховенства права стимулюють переосмислення співвідношення між національною та наднаціональною компетенцією в межах Європейського Союзу [10, с. 33]. У Звіті Європейської Комісії про верховенство права за липень 2024 року підкреслено, що застосування правових механізмів на рівні ЄС дедалі частіше набуває політичного характеру — це суттєво впливає на взаємодію між інституціями Союзу та окремими державами-членами [7, с. 4].

Метою цього дослідження є аналіз риторики, ідеологічних засад і політичних стратегій польських правоконсервативних партій — передусім PiS і «Конфедерації» — у контексті їхнього ставлення до Європейського Союзу. У межах роботи передбачається порівняльний розгляд моделей євроскептицизму, оцінка електоральної бази зазначених партій та аналіз впливу відповідних наративів на суспільно-політичну дискусію в Польщі.

Крім того, у дослідженні розглядається позиціонування Польщі як активного учасника транснаціональних правоконсервативних мереж у Європі, з акцентом на ідеологічні зв'язки, політичну взаємодію та вплив на загальноєвропейський дискурс [2,с.7].

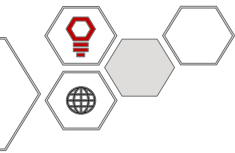
Ступінь вивченості теми

У сучасній політичній науці спостерігається зростаючий інтерес до феномену демократичного відкату (democratic backsliding), популізму та неліберальних трансформацій, які дедалі частіше становлять виклик для ліберальних демократій. Ці процеси аналізуються як поступове або раптове ослаблення демократичних інститутів, що часто здійснюється через формально легальні, але підривні дії [10, с. 28]. У цьому контексті було запропоновано концепт constitutional hardball — політичні практики, які не порушують закон у формальному сенсі, але руйнують демократичні норми та загрожують стабільності режиму [10, с. 33].

Популізм розглядається як «тонка ідеологія» з високим мобілізаційним потенціалом, здатна адаптуватися до різних соціокультурних контекстів [15, с. 4]. Популістські наративи трактуються як реакція на кризу представництва та як чинник інституційних змін.

Польський кейс дедалі частіше постає як один із найрепрезентативніших прикладів неліберальної трансформації в Центрально-Східній Європі. Дослідження [5, с. 7] акцентують на ролі антигендерної риторики та цифрових технологій у мобілізації правоконсервативних сил. Важливим напрямом досліджень є транснаціональний вимір правоконсервативної мобілізації. [9, с. 4] та аналітики European Parliamentary Forum [5, с. 2] описують діяльність мереж Agenda Europe та World Congress of Families, які виступають проти універсальних прав людини та гендерної рівності.

Попри значну кількість публікацій, у політичній науці досі бракує інтегрованого підходу, який би поєднував інституційний аналіз, політичну риторику, дискурсивні практики та мережеву динаміку. Польська ситуація часто аналізується ізольовано, без належного врахування глобального контексту правоконсервативних трансформацій. Дане дослідження покликане заповнити

цю прогалину, поєднуючи різні рівні аналізу та розглядаючи польський кейс як складову ширшої європейської тенденції неліберальної еволюції.

Наукова новизна, мета і методологія дослідження

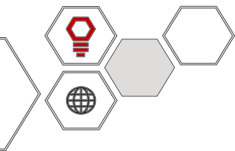
У статті здійснено комплексний аналіз судової трансформації в Польщі з урахуванням не лише інституційних, а й дискурсивно-ціннісних чинників. Польський кейс розглядається не як ізольована криза верховенства права, а як прояв ширшого постліберального зсуву — тобто системного переходу від ліберально-демократичних норм до неліберальних форм управління, що супроводжується популістською риторикою, сувереністським конституціоналізмом та антигендерними наративами в межах Європейського Союзу.

Наукова новизна полягає у поєднанні правового аналізу з теоріями неліберальної демократії, правого популізму та транснаціонального консерватизму. Такий підхід дозволяє інтерпретувати Польщу як «лабораторію» неліберальної трансформації, що демонструє адаптацію глобальних ідеологічних трендів до національного контексту.

Метою дослідження є виявлення ключових інституційних, ідеологічних та транснаціональних чинників політичної трансформації Польщі у період з 2015 по 2025 рік, в умовах глобального правоконсервативного повороту. Особлива увага приділяється судовій сфері як арені конфлікту між неліберальним суверенізмом та нормативним порядком ЄС.

Методологічно дослідження спирається на міждисциплінарний підхід, що поєднує:

- якісний кейс-аналіз (зокрема польської судової реформи),
- дискурсивний аналіз політичної риторики,
- компаративне зіставлення (включно з кейсом Угорщини),

- огляд академічної літератури, нормативних актів, судових рішень і звітів міжнародних інституцій.

Така рамка дозволяє простежити взаємозв'язок між юридичними змінами, ціннісною легітимацією та геоідеологічним контекстом трансформації.

Завдання дослідження

1. Ідеологічний контекст

- Охарактеризувати феномен глобального консервативного повороту як сукупність ідеологічних, політичних та інституційних процесів — на основі сучасних теорій правого популізму, євроскептицизму, культурного націоналізму, антиліберальної риторики та антигендерних наративів [5, с. 7; 15, с. 4].

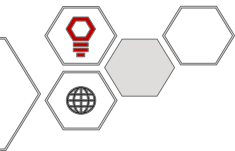
2. Інституційна трансформація

- Проаналізувати зміни в Польщі після 2015 року — у сферах судочинства, медіа, освіти, міграційної політики та захисту прав ЛГБТ+ — у контексті переорієнтації державної політики в дусі правоконсерватизму [12, с. 45].
- Оцінити відповідність польської політичної траєкторії поняттю «неліберальної демократії» в межах ЄС — попри конфлікти з нормативно-правовими рамками Союзу [10, с. 33].

3. Транснаціональний вимір

- Порівняти польський правоконсервативний проєкт із аналогічними процесами у США, Угорщині, Великій Британії та Франції — з використанням методів порівняльного політичного аналізу [10, с. 28].
- Вивчити участь Польщі у транснаціональних правоконсервативних мережах — таких як World Congress of Families та Agenda Europe — і співпрацю з політичними силами: Fidesz (Угорщина), Fratelli d'Italia (Італія), Vox (Іспанія) [5, с. 2; 9, с. 4].

4. Політичний дискурс

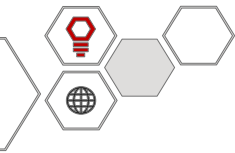
- Проаналізувати риторичку партії «Право і справедливість» (PiS), зосереджуючи увагу на конструюванні образу ворога (ліберали, ЄС, мігранти, ЛГБТ+), формуванні національної ідентичності та стратегіях мобілізації [4, с. 58].
- Сформулювати типологічну модель адаптації глобальних ідеологічних трендів до національного контексту на прикладі Польщі як «пограничної держави» між ліберальним Заходом і постсоціалістичним Сходом [15, с. 4].

Політичний контекст головування Польщі в Раді ЄС (2025)

Головування Польщі в Раді Європейського Союзу, що розпочалося 1 січня 2025 року, відбувається на тлі глибокої внутрішньополітичної поляризації та тривалої напруженості у відносинах з наднаціональними інституціями ЄС. Попри втрату домінуючої позиції після парламентських виборів 2023 року, ідеологічна спадщина партії «Право і справедливість» (PiS) — зокрема риторика національного суверенітету та євроскептицизму — продовжує суттєво впливати на політичну повістку країни [6, с. 58].

Польський євроскептицизм набув системного та інституціоналізованого характеру. Він проявляється насамперед у конфліктному ставленні до правового регулювання ЄС, особливо в контексті реформ правосуддя та принципів верховенства права [6, с. 58].

Навіть після формування у 2025 році коаліційного уряду з участю поміркованих сил, публічний дискурс зберігає апеляції до «національного шляху», самостійного розвитку та критики надмірного впливу брюссельських структур. У Звіті Європейської Комісії за липень 2024 року зазначено, що тривалі конфлікти щодо реформ у сфері правосуддя, міграційної політики та механізмів верховенства права суттєво вплинули на рівень взаємної довіри між інституціями ЄС та польською владою [11, с. 4].

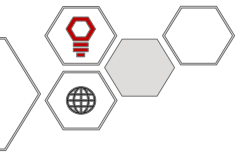
Таким чином, головування Польщі стало не лише процедурною інституційною подією, але й символічною ареною, де стикаються зобов'язання держави-члена щодо підтримки інтеграції та прагнення зберегти національний політичний суверенітет — як на рівні риторики, так і у сфері стратегічних рішень.

Внутрішньополітичний фон головування

Польське головування в Раді ЄС (січень–червень 2025 року) стало випробуванням для політичної системи країни, яка переживала глибоку трансформацію та ідеологічне протистояння. Після парламентських виборів 2023 року владу сформувала коаліція — «Громадянська коаліція» (КО), «Третій шлях» і «Лівиця» — очолювана Дональдом Туском, який повернувся до політичної арени з амбіцією реформування та зближення з європейськими інституціями. Водночас чинний президент Анджей Дуда, підтриманий партією «Право і справедливість» (PiS), зберігав значний вплив на політичні процеси завдяки праву вето, що створювало унікальний політичний баланс [6, с. 58].

Попри зміну уряду, ідеологічна спадщина PiS — риторика національного суверенітету, захисту «традиційних» цінностей і критика наднаціонального регулювання — залишалася потужним чинником у публічному дискурсі. Ці наративи активно виявлялися у дебатах щодо судової реформи, міграційної політики та доступу до бюджету ЄС [11, с. 4].

Внутрішній політичний дуалізм — проєвропейський уряд з одного боку та консервативний президент із сильними політичними амбіціями з іншого — створював складну динаміку прийняття рішень, яка впливала на ефективність реалізації головування Польщі в Раді ЄС. Особливо гостро внутрішній політичний дуалізм проявлявся в питаннях верховенства права. На думку [10, с. 33], реакція європейських інституцій на подібні виклики в Польщі та Угорщині

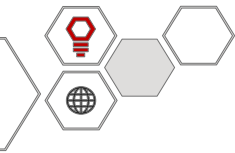
була недостатньо ефективною, що лише посилило тенденції до правового відступу в межах ЄС.

Водночас цей період став важливим тестом здатності польської політичної системи поєднати внутрішні суперечності з зовнішньою активністю, зокрема у питаннях енергетичної безпеки, кліматичної політики та регіонального співробітництва. Головування зміцнило позиціонування Польщі як впливового гравця в ЄС і стало етапом переосмислення курсу її європейської інтеграції.

Ключові аспекти головування Польщі в Раді ЄС

Головування Польщі в Раді Європейського Союзу з 1 січня до 30 червня 2025 року відбулося під гаслом «Безпека. Європа!», зробивши безпекову тематику центральною у всіх її вимірах — зовнішньому, внутрішньому, інформаційному, енергетичному, економічному, продовольчому та медичному. Гасло стало не просто риторичним маркером, а відображенням системного підходу до викликів сучасності. За даними [12, с. 3], саме ці сім пріоритетів утворили основу польського порядку денного, акцентуючи потребу в комплексному підході до стратегічної стійкості ЄС.

Це головування стало другим для Польщі після 2011 року та першим у новому міжурядовому тріо разом із Данією та Кіпром. Серед ключових напрямів польського головування — підтримка України та співпраця з НАТО (зовнішня безпека), протидія гібридним загрозам і інструменталізації міграції (міграція та кордони), захист цифрової інфраструктури й боротьба з дезінформацією (інформаційна безпека), зелена трансформація та енергетична незалежність (енергетика), реагування на фермерські протести та адаптація до кліматичних викликів (сільське господарство), а також цифровізація медицини й підтримка психічного здоров'я молоді (охорона здоров'я).

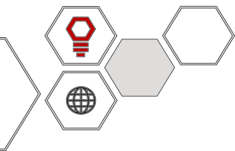
Політичний та іміджевий контекст головування Польщі в Раді ЄС (2025)

Польща розпочала своє головування в Раді Європейського Союзу 1 січня 2025 року, перейнявши естафету від Угорщини. Каденція Будапешта у другій половині 2024 року стала предметом гострої критики з боку європейських інституцій та незалежних аналітичних центрів, зокрема через проросійську риторичку уряду Віктора Орбана, блокування ключових ініціатив і спробу використання головування для внутрішньополітичних цілей [2, с. 5]. Така ситуація поставила під сумнів ефективність механізму ротаційного головування та актуалізувала потребу в його переосмисленні.

На цьому тлі Варшава отримала не лише формальний мандат, а й символічну можливість продемонструвати проєвропейську альтернативу, відновити довіру до інституційного процесу ЄС і посилити власну роль як відповідального члена Союзу. Як зазначає аналітична команда Heinrich Böll Stiftung [7, с. 2], польське головування стало “рідкісною можливістю для стабілізації в умовах турбулентності”, що дозволило країні позиціонувати себе як конструктивного актора в європейській політиці.

Уряд Дональда Туска, який повернувся до влади з чіткою євроінтеграційною платформою, позиціонував Польщу як провідного учасника дебатів щодо підтримки України, енергетичної безпеки та зміцнення східного флангу НАТО [7, с. 3]. Його кабінет акцентував увагу на стратегічній автономії ЄС та необхідності узгодженого реагування на загрози безпеці. Польща також визначила пріоритети головування, серед яких безпека, енергетична незалежність та верховенство права, як наголошено в огляді Heinrich Böll Stiftung [7, с. 4]. Ці досє стали основою для майбутніх законодавчих ініціатив і політичних дискусій на рівні Ради ЄС.

Однак реалізація цього порядку денного відбувалася в умовах складного внутрішньополітичного балансу. Як підкреслює [16, с. 6], збереження конфлікту щодо судової реформи та право президента накладати вето істотно обмежували

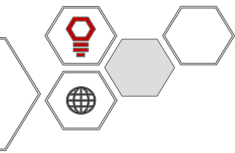
спроможність уряду впроваджувати демократичні ініціативи. Цей дуалізм між проєвропейським урядом і консервативним президентом створював політичну напругу як у внутрішньому процесі, так і на рівні зовнішнього позиціонування країни.

Реакція з боку європейських інституцій на головування Польщі була подвійною. З одного боку, Європейська комісія вітала акцент на безпекових питаннях, енергетичну трансформацію та підтримку України [12, с. 3]. З іншого — незавершеність реформ у сфері правосуддя та суперечки довкола принципу верховенства права залишалися предметом критики. Як зазначає SIEPS Policy Brief [13, с. 2], механізм президентського вето ускладнював імплементацію низки ініціатив, зокрема в контексті правової консолідації.

У продовження цієї оцінки, на сторінці 4 того ж брифінгу [13, с. 4] авторка окреслює стратегічні виклики, з якими зіткнулася Польща як головуюча держава: безпека, демократична стійкість та енергетична автономія. Ці теми не лише формують порядок денний Варшави, а й відображають очікування з боку європейських партнерів щодо її конструктивної ролі в умовах демократичного відступу.

Головування Польщі у 2025 році стало важливою віхою у формуванні міжнародного образу країни. Варшава підтвердила свою ключову роль у питаннях регіональної безпеки, активізувала співпрацю з НАТО та виступила ініціатором оборонних проєктів, спрямованих на зміцнення стабільності в Центрально-Східній Європі. Такий курс позитивно вплинув на імідж Польщі серед країн регіону, які поділяють спільні виклики, а також у фракціях Європарламенту, орієнтованих на геополітичну сталість.

Однак внутрішньополітичні суперечності — зокрема конфлікти навколо судової реформи, право президентського вето та ідеологічна спадщина партії PiS — створювали додаткове навантаження на міжнародну репутацію. Критика з боку Європейської комісії та окремих парламентських груп, особливо лібералів

і зелених, посилювала сприйняття Польщі як країни, що стикається з труднощами у сфері демократичного управління [10].

Як зазначають експерти [13, с. 2–4; 10, с. 5–6], подвійність іміджу між активним лідерством у сфері безпеки та внутрішніми правовими обмеженнями стала одним із головних викликів для зовнішньополітичного позиціонування Польщі у межах головування. Президентська каденція слугувала не лише адміністративною функцією, а й випробуванням дипломатичної спроможності країни поєднувати внутрішні суперечності із зовнішньою активністю.

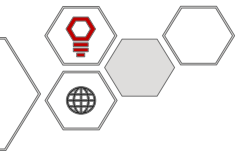
Цей дуалізм вплинув на переговори щодо розподілу коштів із бюджету ЄС, реформування інституційної архітектури Союзу та оцінки ефективності нового проєвропейського курсу. Відповідно, міжнародні партнери дедалі частіше розглядали Польщу крізь призму не лише її програмних пріоритетів, а й здатності забезпечити внутрішню узгодженість у реалізації європейських зобов'язань..

Головування у 2025 році продемонструвало, що імідж країни формується не лише через офіційну риторику, а й через здатність злагоджено реагувати на політичні виклики — як внутрішні, так і міжнародні.

Висновок

Головування Польщі в Раді Європейського Союзу у 2025 році стало символічним моментом повернення країни до активної проєвропейської ролі на європейській арені. Воно не лише підтвердило здатність Варшави формувати порядок денний у сферах безпеки, енергетики та цифрової стійкості, а й виявило глибину внутрішньої політичної трансформації, що відображає складний баланс між прагненням до реформ і збереженням консервативних ідеологічних орієнтирів, характерних для правоконсервативного курсу.

Поєднання зовнішньополітичної активності — зокрема ініціатив у сферах енергетичної незалежності, інформаційної безпеки та підтримки України — із

внутрішніми викликами, пов'язаними із судовою реформою, принципами верховенства права та напругою між гілками влади, створило складну, але потенційно продуктивну рамку для подальшого впливу Польщі на формування європейської політичної архітектури. Така рамка демонструє, що імідж держави в ЄС дедалі більше залежить не лише від її зовнішньої риторики, а й від здатності узгоджувати внутрішню політику з європейськими цінностями.

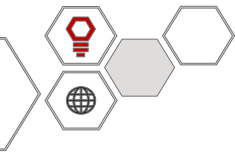
Збереження напруги між ідеєю національного суверенітету та вимогами наднаціональних норм свідчить про те, що ці виклики залишатимуться ключовими для майбутнього європейської інтеграції. Польський досвід головування виявляє ширші тенденції, характерні для сучасного Європейського Союзу: зіткнення між прагненням до глибшої інтеграції та необхідністю збереження демократичної стабільності в умовах ідеологічного плюралізму, що посилюється транснаціональними мережами впливу.

Ці процеси потребують комплексного, багаторівневого аналізу — з урахуванням політичних, інституційних та ціннісних чинників, а також ролі нових акторів, таких як правоконсервативні партії, аналітичні центри та медіа-структури, що формують альтернативні дискурси європейської ідентичності. Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці довгострокових наслідків головування Польщі для стабільності, ефективності та єдності ЄС, а також на вивченні ролі транснаціональних правоконсервативних мереж у виробленні нових політичних моделей і дискурсивних стратегій на тлі глобального ідеологічного зсуву.

Правоконсервативний спектр Польщі: стратегічна диверсифікація, політика ідентичності та транснаціональні зв'язки

Логіка порівняння

У трансформації польського політичного ландшафту після 2015 року особливу роль відіграє стратегічна диверсифікація правоконсервативного табору. Дві ключові політичні сили — «Право і справедливість» (PiS) та «Конфедерація»

— репрезентують різні стратегії політичної мобілізації, ідеологічні рамки та ступінь інтегрованості в інституційну систему. Порівняння цих акторів дозволяє не лише окреслити внутрішню гетерогенність польського правого популізму, а й виявити типологічні розбіжності у способах артикуляції євроскептицизму, політики ідентичності та транснаціональної взаємодії.

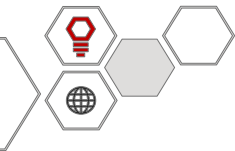
Таке порівняння відкриває можливість аналізу того, як правоконсервативні сили адаптуються до змін у європейському політичному середовищі, реагують на виклики глобалізації та використовують транснаціональні мережі для легітимації власних наративів. Воно також дозволяє простежити, як різні моделі правого дискурсу — від інституціоналізованого консерватизму до радикального етнонаціоналізму — формують нову політичну норму в Польщі, що має наслідки для всього регіону Центрально-Східної Європи.

Порівняння стратегій PiS і «Конфедерації»: інституціоналізм vs. радикальний націонал-популізм

Євроскептична типологія

Партія «Право і справедливість» (PiS) репрезентує інституціоналізований євроскептицизм — концепцію, що передбачає можливість реформування Європейського Союзу зсередини, з особливим акцентом на принцип субсидіарності та зміцнення національного суверенітету [1; 6]. Такий підхід інтегрований у політичний дискурс партії та взаємодію з європейськими інституціями.

Натомість партія «Конфедерація» сповідує радикальний антисистемний євроскептицизм, що включає допущення можливості виходу Польщі зі складу ЄС. У риторичі цієї політичної сили домінують постулати про надмірну централізацію Союзу, втрату суверенітету та неприйнятність наднаціонального правового регулювання [9]. Така позиція має ознаки націонал-популізму, що

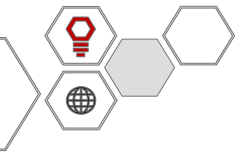
апелює до традиціоналістських, антиглобалістських і — в окремих випадках — євроекзитних ідей.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця стратегій

Категорія	PiS: Інституціональна модель	«Конфедерація»: Радикальний націонал-популізм
Судова політика	Реформа з частковим діалогом із ЄС	Заперечення юрисдикції Суду ЄС
Фінансова політика	Використання фондів за умови автономії	Критика фінансової залежності від Брюсселя
Зовнішній вектор	Кооперація з ЄС, НАТО, США	Ізоляціонізм, критика глобальних альянсів
Інтеграційний курс	Вибіркова участь у переговорах	Заклик до виходу з ключових механізмів інтеграції
Електоральна стратегія	Консервативний центр, старший, сільський електорат	Молодь, підприємці, протестний урбаністичний виборець

Представлена типологія євроскептичних стратегій демонструє, що внутрішньопольський політичний спектр містить не лише різні ступені критики ЄС, а й альтернативні бачення самої природи інтеграції. Інституціоналізм PiS передбачає збереження участі Польщі в ЄС із прагненням змінити його зсередини, тоді як радикальний націонал-популізм «Конфедерації» ставить під сумнів саму легітимність наднаціонального порядку. Така розбіжність у стратегічних орієнтаціях ускладнює формування єдиного національного курсу щодо ЄС і створює ризики для узгодженості інтеграційної політики. У ширшому контексті це свідчить про те, що європейська інтеграція дедалі більше залежить не лише від міждержавних домовленостей, а й від внутрішньої ідеологічної конфігурації країн-членів.

Дискурсивна матриця PiS: політика ідентичності, антигендерна риторика, історична гегемонія

Культурна винятковість і образ зовнішньої загрози

Партія «Право і справедливість» (PiS) формує ідеологію культурного захисту, у якій польсько-національно-католицька ідентичність протиставляється «ліберальному Заходу» [2]. У цьому дискурсі Європейський Союз постає джерелом моральної деструкції, що нав'язує «чужі» цінності, суперечливі з національними традиціями та соціальними уявленнями про порядок [2]. Офіційна реакція європейських інституцій, зафіксована у процедурі за статтею 7 [3], підтверджує конфлікт між нормативною рамкою ЄС та політичною практикою польського уряду.

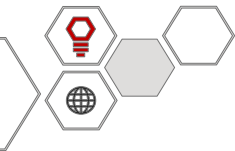
Антигендерна риторика

З 2019 року PiS активно використовує концепт *ideologia LGBT* як загрозу родині, освіті та національному порядку. Проголошення «зон, вільних від ЛГБТ» стало символічним актом виключення з публічного простору. Ці зони, хоча й не мали юридичної сили, спричинили реальну стигматизацію та дискримінацію, а їх поступове скасування відбулося під впливом тиску громадянського суспільства та міжнародних інституцій.

Міграція як моральна межа

Під час кризи 2015–2016 років PiS відмовилася від участі у механізмах європейської солідарності, апелюючи до захисту культурної гомогенності. Це супроводжувалося риторикою про «хаос Заходу» та «моральну місію Польщі». Як показують [5], така риторика базується на морально-епістемічних режимах, у яких міграція постає не як соціальний процес, а як моральна загроза, що легітиміє політику виключення.

Історична політика як інструмент гегемонії

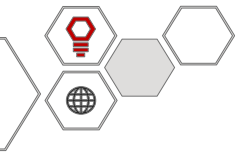
PiS просуває ревізійністський історичний наратив, у якому Польща постає жертвою тоталітаризмів і останнім bastіоном християнської Європи. Такий дискурс легітимує моральну винятковість і політичну гегемонію [2].

Аналітична рамка: дискурсивна гегемонія та транснаціональна інфраструктура

Дискурсивна матриця партії «Право і справедливість» (PiS) демонструє, як політична риторика може конструювати моральні межі, що легітимують виключення, і водночас формувати ідеологічну гегемонію. Поєднання культурної винятковості, антигендерної мобілізації, міграційного страху та історичного ревізійнізму створює цілісну рамку, в якій національна ідентичність протиставляється наднаціональним нормам. У контексті європейської інтеграції це означає, що конфлікт між ліберальними цінностями та сувереністськими наративами не є лише політичним — він має глибоке дискурсивне коріння, що впливає на здатність ЄС до нормативної консолідації.

Порівняння транснаціональних зв'язків PiS і «Конфедерації» демонструє існування двох паралельних правоконсервативних екосистем: одна — інституціоналізована, орієнтована на легітимність і політичну кооперацію в межах ЄС (PiS), інша — радикальна, етнонаціоналістична та конфронтаційна (Конфедерація). Така структура транснаціональної взаємодії не лише впливає на внутрішню політику Польщі, а й формує нові осередки ідеологічного тиску в Європі. Вона ускладнює вироблення спільної нормативної мови в межах ЄС, посилює фрагментацію політичного простору та створює ризики для демократичної консолідації в умовах зростаючого ідеологічного плюралізму.

Як зазначає Sadurski [11], конституційна деградація в Польщі має системний характер і включає підрив незалежності судової влади, що безпосередньо впливає на здатність країни реалізовувати європейські зобов'язання. Угорський кейс, проаналізований Gomez & Leunig [8], демонструє

схожі механізми ілліберальної трансформації, зокрема через конституційне переписування та централізацію влади — тенденції, які резонують із польським досвідом і підтверджують транснаціональний характер нормативного конфлікту.

Транснаціональні зв'язки: правоконсервативна інфраструктура

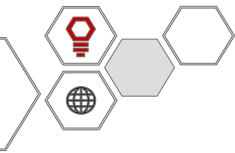
PiS і мережі «м'якої сили»

Партія «Право і справедливість» (PiS) активно співпрацює з транснаціональними організаціями та рухами правоконсервативного спрямування, такими як Agenda Europe, World Congress of Families та Ordo Iuris. Крім того, PiS має міцні зв'язки з політичними партіями Європейських консерваторів і реформістів (ECR), серед яких Fratelli d'Italia, Vox і Fidesz. Ці мережі не лише забезпечують обмін ідеями та ресурсами, але й сприяють поширенню правоконсервативної інфраструктури за межами Польщі, роблячи країну експортером відповідних політичних та ідейних потоків у Європі та світі.

«Конфедерація» і ультраправі мережі

«Конфедерація» підтримує тісні зв'язки з такими праворадикальними та ультраправими силами, як AfD у Німеччині, Reconquête у Франції, Generation Identity, Vox в Іспанії. Як показують дослідження [2], радикальна правиця прагне транснаціональної мобілізації на основі етнонаціоналізму, антиісламізму та євроскептицизму, що зближує її з риторикою «Конфедерації». Її дискурс нерідко містить антиукраїнські, антиєвропейські та антисемітські елементи, які функціонують як маркери «культурної оборони» у ширшому культурному та політичному протистоянні.

Угорська партія Fidesz, хоча й не є прямим партнером «Конфедерації», є частиною тієї ж правоконсервативної екосистеми й служить прикладом радикальної трансформації політичних інститутів. Як показано у дослідженні [2], Fidesz здійснила системні інституційні зміни, які спричинили демократичний

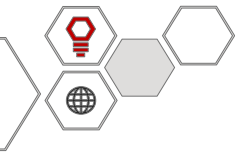
регрес, зокрема через ревізію конституції, концентрацію влади та підрив ліберальних механізмів стримування. Популістська модель Fidesz стала зразком для інших правих сил у Центральній Європі, включно з польськими політичними рухами, що підсилює тенденції до авторитаризації та посилення націоналістичної риторики в регіоні [2].

Внутрішньопартійна еволюція та висновки

PiS пройшла шлях від поміркованого консерватизму (2005) до ідентичнісного популізму (2015–2023), здійснюючи демонтаж ліберальних інституцій [2]. «Конфедерація» еволюціонувала від маргінального альянсу (2018) до парламентської сили (2023), мобілізуючи молодь, підприємців і користувачів соцмереж — зокрема TikTok. Як показано у дослідженні Datta [5], цифрова антигендерна риторика стала важливим інструментом культурної мобілізації, що резонує з дискурсом «Конфедерації».

PiS і «Конфедерація» репрезентують два полюси правоконсервативної трансформації: системну та радикальну. Перша прагне гегемонії через інституційні механізми, друга — через антисистемний виклик і переозначення політичної норми. Їхнє співіснування створює поле ідеологічної конкуренції навколо тем суверенітету, ідентичності та ролі Польщі в ЄС — як прояв кризи ліберальної демократії в регіоні.

Як зазначає Льофрот, “...ці сили не лише трансформують національні інститути, а й пропонують альтернативні бачення європейської інтеграції...” — у яких суверенітет і ідентичність постають ключовими ідеологічними інструментами [16]. Такий підхід дозволяє правоконсервативним акторам не просто реагувати на нормативні виклики ЄС, а формувати власні дискурсивні поля, що легітимізують політику виключення, культурну винятковість і інституційну перебудову. У цьому контексті дискурсивна гегемонія стає не лише

засобом внутрішньої мобілізації, а й інструментом транснаціонального тиску на європейську нормативну єдність.

Аналіз цих парадигм дозволяє глибше зрозуміти логіку правоконсервативної мобілізації та її вплив на конфігурацію європейського політичного простору. Врахування гетерогенності правового спектра є необхідною умовою для точного прогнозування і розробки ефективних стратегій взаємодії на всіх рівнях.

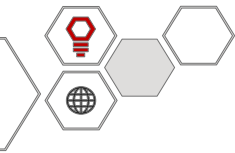
Зростання підтримки правих партій у різних країнах Європи

З початку XXI століття в Європі спостерігається стійке зростання популярності правоконсервативних і праворадикальних партій. Цей тренд зумовлений недовірою до ліберальних еліт, наслідками міграційних криз, економічною нерівністю та цифровою трансформацією політичної комунікації. Загальними рисами таких партій є популізм, культурний націоналізм, антиміграційна риторика та апеляція до «традиційних цінностей».

У Німеччині AfD перетворилася на стабільну парламентську силу, особливо у східних землях, мобілізуючи електорат через страхи перед міграцією. У Франції Rassemblement National під керівництвом Марін Ле Пен зміцнила позиції завдяки поступовій нормалізації риторики та адаптації до публічного простору — процесу, який часто описується як «детоксикація».

В Італії перемога Fratelli d'Italia у 2022 році стала результатом поєднання християнського консерватизму, євроскептичної риторики та стратегічної мобілізації національної ідентичності [6].

Угорська модель Fidesz демонструє ідеологічну глибину нелібералізму, що протиставляється просвітницьким основам демократії [2]. Австрійська FPÖ, увійшовши до уряду у 2017 році, стала прикладом нормалізації правопопулізму, що резонує з транснаціональними тенденціями, описаними у дослідженні Datta [5]. У Швеції Sweden Democrats трансформувалися з маргінальної сили на

ключового гравця коаліції — приклад проникнення ілліберальних дискурсів навіть у стабільні демократії [5].

Висновок

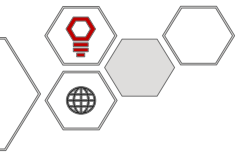
Зростання підтримки правих, правоконсервативних і праворадикальних партій у Європі є багатовимірним процесом, що відображає глибокі соціокультурні трансформації. Ці сили мобілізують суспільні тривоги — від страхів перед міграцією до недовіри до ліберальних еліт — поєднуючи популізм із апеляцією до «традиційних цінностей» та культурного націоналізму.

Успіх таких партій трансформує політичні ландшафти, нормалізує радикальний дискурс і змінює коаліційну логіку. Правоконсервативна мобілізація переозначає межі демократичного представництва, що робить її аналіз ключовим для розуміння викликів ліберальній демократії та європейській інтеграції.

Громадська думка, електоральна динаміка та культурна мобілізація в контексті правоконсервативного зсуву

У контексті правоконсервативного зсуву культура перетворюється на інструмент електоральної мобілізації. Виборчі переваги дедалі частіше ґрунтуються на ідентичнісних страхах і культурних суперечностях, а не на соціально-економічних інтересах. Це спричиняє фрагментацію електорального ландшафту та появу нових форм політичної лояльності.

Праві партії мобілізують виборців через антиглобалістську, антиелітарну та антиміграційну риторику, апелюючи до «традиційних цінностей» і «морального порядку». Соціально-демографічний профіль їхніх прихильників демонструє гетерогенність, але об'єднується культурною тривогою та розчаруванням в елітах. Особливо серед молоді спостерігається пошук альтернативних наративів — через TikTok, мем-культуру та інфлюенсерів [5].

Мотиви підтримки правих сил часто мають негативний характер: недовіра до інституцій, страх втрати ідентичності, економічна нестабільність. Цифрові медіа сприяють радикалізації, емоціалізації політичної комунікації та утворенню інформаційних коконів [5].

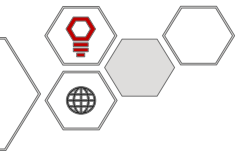
Сучасні дослідження засвідчують поширення культурної тривоги: праві сили апелюють до страху втрати ідентичності, недовіри до імміграції та розчарування в елітах [5]. У Польщі та Угорщині домінує переконання, що ЄС нав'язує «чужі цінності», що стимулює риторику «захисту» та «відновлення» [2].

На цьому тлі громадянське суспільство виконує роль як опору, так і об'єкта тиску. Попри репресії, рухи на кшталт Strajk Kobiet у Польщі та студентські ініціативи в Угорщині [2] продовжують захищати права і свободи, протистоячи культурній нормалізації неліберальних наративів. Їхня діяльність засвідчує, що навіть у контексті ідеологічного тиску та інституційної трансформації зберігається потенціал для демократичного спротиву, заснованого на солідарності, правозахисті та альтернативному дискурсі.

Контроль і делегітимація

Уряди Польщі та Угорщини дедалі активніше використовують фінансові обмеження, законодавчий тиск і створення афілійованих структур — таких як *Ordo Iuris* — для просування офіційної версії «державної ідентичності» та маргіналізації незалежного громадянського сектору [2]. Паралельно відбувається концентрація медіа-ресурсів, делегітимація критичних ЗМІ та стигматизація громадських ініціатив, що звужує публічний простір і посилює недовіру [5]. Ці процеси не лише трансформують інституційне поле, а й створюють нову нормативну рамку, в якій ілліберальна гегемонія поєднується з культурною мобілізацією.

Політика тиску набуває системного характеру, базуючись на трьох механізмах інституційної деформації:

1. Нормативна делегітимація — створення контрольованих ГО, які заміщують публічний діалог і репрезентують офіційну ідеологію.
2. Інституційна нейтралізація — законодавчі обмеження, маркування активістів, деполітизація фінансування.
3. Інформаційна монополізація — тиск на ЗМІ, дискредитація альтернативних голосів, ізоляція критичних наративів.

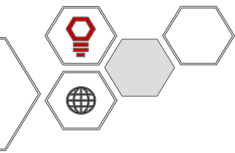
Ці практики трансформують саму сутність громадянського суспільства — від демократичного балансу до інструменту формальної легітимації влади, що є ознакою авторитарної гібридизації.

Юридичний конфлікт чи ідеологічна криза?

Конфлікт між Польщею та ЄС, що загострився після 2015 року, виходить за межі судової реформи — це зіткнення між ліберально-конституційною традицією та сувереністсько-консервативною візією державності. Судова реформа, ініційована PiS, стала каталізатором ширшого протистояння, де правові аргументи поступаються місцем політичним і ціннісним позиціям. Польський кейс демонструє обмеженість юридичних механізмів у протидії демократичному авторитаризму.

Реакція ЄС — рішення Суду у справах C-791/19, C-204/21, C-718/21, штрафи понад 320 млн євро, спроба активувати статтю 7 — виявила структурну вразливість нормативної системи. Взаємна підтримка Польщі та Угорщини фактично заблокувала механізм санкцій, що підриває логіку правової інтеграції. У постліберальну добу ЄС стикається з політичним саботажем з боку держав-членів.

Новим інструментом стала фінансова умовність (Регламент 2020/2092), яка дозволяє призупиняти доступ до коштів ЄС у разі порушення верховенства права. У 2022–2024 роках Польща тимчасово втратила доступ до понад 137 млрд

євро з Фонду відновлення [10]. Таким чином, фінансова дисципліна почала виконувати функцію, яку політико-правові інструменти реалізувати не змогли.

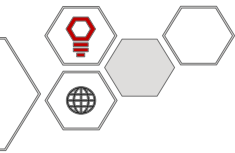
Громадянська реакція і межа реформ

Судова реформа в Польщі у 2022–2024 роках стала маркером глибших трансформацій політичної культури. Громадська думка демонструє розкол між занепокоєнням щодо незалежності судів і підтримкою реформ як модернізації. Це не просто правова суперечка — це символічний конфлікт щодо природи легітимності, де верховенство права переозначається як моральний консенсус «справжнього народу» [2]. У цьому контексті правові інструменти набувають дискурсивного виміру, а політична боротьба за судову владу стає боротьбою за визначення того, хто має право говорити від імені нації.

Усередині судової системи відбувся інституційний розлам: конфлікти між «старими» та «новими» суддями, публічні заяви про втрату легітимності, параліч роботи Верховного суду. Як зазначає Stambulski, «neo-judges find themselves in a state akin to Schrödinger's cat — their legitimacy simultaneously affirmed and denied» [12, с. 45]. Риторика «інституційного Polesxit» стала симптомом руйнування єдиної правової системи.

Після виборів 2023 року коаліція на чолі з Дональдом Туском ініціювала демонтаж Дисциплінарної палати та реформу судової системи. Проте ліберальна реконструкція зіткнулася з політичним спротивом, інституційною інерцією та відсутністю суспільного консенсусу. У звітах Європейської Комісії за 2024 рік визнається часткове відновлення незалежності, але наголошується на збереженні системних ризиків.

Формальні зміни — ліквідація палат, ротація кадрів — не гарантують відновлення довіри. Найглибший виклик полягає у постліберальному сприйнятті юстиції, де суди не розглядаються як моральний авторитет. Щоб правова система

знову стала загальною рамкою, необхідно повернути їй символічну функцію — як простору публічної справедливості, а не лише механізму вирішення спорів.

Паралель із Угорщиною: спільна логіка і розходження

На відміну від Угорщини, де уряд Fidesz з 2010 року інституціоналізував неліберальне правління через конституційне переписування [2], польська судова реформа залишалася частково обмеженою. Незмінена Конституція, активне громадянське суспільство та міжнародний тиск не дозволили реалізувати повноцінну авторитарну трансформацію. Саме ці чинники стали вирішальними для часткового демократичного відновлення після виборів 2023 року.

Висновки та узагальнення

1. Польща як учасниця правоконсервативного повороту

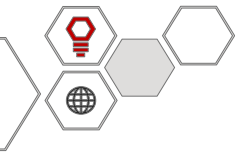
Після 2015 року Польща стала частиною ширшого тренду правоконсервативної мобілізації. Як зазначає Садурські, уряд PiS здійснив «конституційне захоплення» [11], що означає перехід від постсоціалістичної демократії до нормативно однорідної моделі.

2. Транснаціональна інтеграція правих наративів

Польські політичні та релігійні актори активно залучені до мереж Agenda Europe, World Congress of Families та CPAC Europe, просуваючи антигендерну, антиліберальну та євроскептичну риторику [9]. Через публічні виступи та медійну присутність вони формують уявлення про «традиційні цінності» як альтернативу ліберальному порядку.

3. Польща як експортер неліберальної ідеології

Польські think tanks, освітні проєкти та медіа — зокрема Ordo Iuris — транслюють неліберальні ідеї за межі країни [2]. Через англійськомовні ресурси, онлайн-курси та академічні партнерства вони формують нове покоління фахівців, орієнтованих на консервативну правову рамку.

4. Євроскептицизм як системний виклик

PiS і «Конфедерація» просувають моделі суверенітету, що суперечать нормативним основам ЄС. Як показують Csehi і Zgut [4], цей євроскептицизм не обмежується критикою політик, а спрямований на делегітимацію самого проєкту європейської інтеграції. У цьому контексті праві сили прагнуть переосмислити архітектуру Європи як конфедерацію етнокультурних ідентичностей.

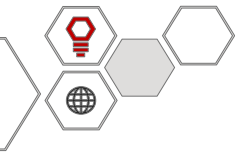
5. ЄС як вразлива структура

У 2025 році, коли Польща головує в Раді ЄС, внутрішні суперечності Союзу загострюються. Як зазначає Styczyńska [13], праві партії використовують риторику «суверенного опору» для делегітимації наднаціональних механізмів. Реакція ЄС на конституційне згортання в Польщі залишається фрагментованою, що демонструє обмеженість санкційних інструментів у постліберальному контексті.

Реконфігурація демократії та методологічні виклики: Польський кейс у межах європейського простору

Польський кейс після 2015 року демонструє, що неліберальна демократія може функціонувати без формального авторитаризму — достатньо суспільства, яке шукає стабільності у моральному порядку, а не в процедурному праві. У такій логіці суд перестає бути арбітром, натомість стає інструментом реалізації «волі справжнього народу», де моральна гомогенність витісняє нейтральність інституцій.

Реакція ЄС виявилася фрагментарною: попри нові інструменти — механізм умовності, рішення Суду ЄС, фінансову ізоляцію — Союз не зміг сформувати узгоджену відповідь. Це засвідчує структурну вразливість інтеграційного проєкту перед правовим ревізіонізмом. Водночас громадянське суспільство та експертні середовища залишаються джерелом нормативного

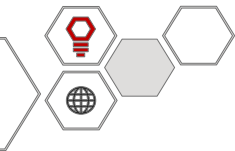

спротиву, що вимагає не лише технічного відновлення, а переосмислення символічного статусу права.

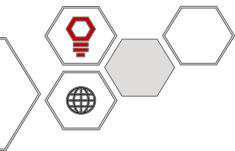
Ця трансформація має глибокі методологічні наслідки: традиційні категорії — «авторитаризм», «демократичний занепад», «популізм» — не охоплюють складність процесів, де формальні інституції зберігаються, але їхнє нормативне наповнення змінюється. Польща демонструє, що ключовим об'єктом аналізу має стати не структура влади, а режим легітимації, який дозволяє суспільству приймати згортання демократії як морально виправдане.

Список використаної літератури

1. CBOS. (2023). *Opinie o członkostwie w Unii Europejskiej*. Komunikat z badań Nr 55/2023. Warszawa: Centrum Badań Opinii Społecznej. [онлайн] Доступ: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_055_23.PDF [Переглянуто: 3 серпня 2025].
2. Coman, R., Paulis, E., Puleo, L. & Trino, N. (2025). *Building and legitimizing an illiberal transnational field*. *European Political Science*. [онлайн] Доступ: <https://doi.org/10.1057/s41304-025-00544-6> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
3. Consilium. (2025). *Timeline – Article 7: the story so far*. Council of the European Union. [онлайн] Доступ: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/article-7-procedures/timeline-the-story-of-article-7/> [Переглянуто: 3 серпня 2025].
4. Csehi, R. & Zgut, E. (2020). 'We won't let Brussels dictate us'. *European Politics and Society*, 22(1), с. 53–68. [онлайн] Доступ: <https://doi.org/10.1080/23745118.2020.1717064> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
5. Datta, N. (2018). "Restoring the Natural Order". *European Parliamentary Forum*. [онлайн] Доступ: <https://www.epfweb.org/node/175> [Переглянуто: 3 серпня 2025].

6. European Commission. (2024). *Poland's efforts to restore rule of law....* Newsroom, 29 February. [онлайн] Доступ: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/29-02-2024-poland-s-efforts-to-restore-rule-of-law-pave-the-way-for-accessing-up-to-eur137-billion-in-eu-funds_en [Переглянуто: 3 серпня 2025].
7. European Commission. (2024a). *2024 Rule of Law Report – Country Chapters*. [онлайн] Доступ: https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en [Переглянуто: 2 серпня 2025].
8. Gomez, G. & Leunig, S. (2021). *Fidesz, liberal democracy and the fundamental law in Hungary*. *Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 32, с. 655–682. [онлайн] Доступ: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41358-021-00297-w> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
9. Górska, M. & Marczewski, P. (2024). *Resisting the illiberal turn in Poland, Slovenia and Slovakia*. Open Society Foundation Slovakia. [онлайн] Доступ: <https://osf.sk/wp-content/uploads/2025/01/Resisting-illiberal-turn-in-Poland-Slovenia-and-Slovakia.pdf> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
10. Pech, L. & Scheppele, K.L. (2017). *Illiberalism Within: Rule of Law Backsliding in the EU*. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 19, с. 3–47. [онлайн] Доступ: <https://doi.org/10.1017/cel.2017.9> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
11. Sadurski, W. (2019). *Poland's Constitutional Breakdown*. Oxford University Press. [онлайн] Доступ: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198835763.001.0001> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
12. Stambulski, M. (2023). *Judicial Legitimacy and the Neo-Judge Paradox*. *Polish Political Science Review*, 11(2), с. 41–52. [онлайн] Доступ: <https://doi.org/10.2478/ppsr-2023-0012> [Переглянуто: 2 серпня 2025].
13. Styczyńska, N. (2023). *Poland's EU Presidency and the Challenge of Democratic Backsliding*. SIEPS Policy Brief. [онлайн] Доступ:

<https://sieps.se/en/publications/2023/polands-eu-presidency-and-the-challenge-of-democratic-backsliding> [Переглянуто: 2 серпня 2025].

14. Eurobarometer. (2023). *Special Eurobarometer 519: Integration of Immigrants in the European Union*. European Commission. [онлайн] Доступ: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2283> [Переглянуто: 2 серпня 2025].

15. Mudde, C. (2019). *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press. [онлайн] Доступ: <https://www.politybooks.com/bookdetail/?isbn=9781509536847> [Переглянуто: 3 серпня 2025].

16. Löfroth, S. (2024). *Identity, Sovereignty and the EU: Examining Eurosceptic Sentiments in PiS and Fidesz*. Master's thesis, Uppsala University, Department of Government. [онлайн] Доступ: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1932678/FULLTEXT01.pdf> [Переглянуто: 2 серпня 2025].